

ปศุสัตว์เตือนภัย โรคปอดบวม (Pneumonia) ในโค-กระบือ

ภาวะปอดบวม หมายถึง การอักเสบของเนื้อปอด ซึ่งรวมทั้งหลอดลม และถุงลมทำให้มีของเหลว เกิดขึ้นในถุงลม (alveoli) โรคนี้ส่วนใหญ่เป็นโรคแทรกซ้อน และมักเป็นสาเหตุที่สำคัญของการป่วยและการตายของสัตว์ ที่เป็นโรคติดเชื้อต่างๆ ส่วนมากเกิดจากเชื้อโรคเข้าปอด โดยทางเดินหายใจ เช่น สรุดدمตัวเชื้อโรคหรือสปอร์ของ เชื้อเข้าไปหรือเข้าทางกระเพาะโลหิต เช่น ในภาวะที่มีการติดเชื้อ หรือโลหิตเป็นพิษ (septicemia) เป็นต้น

ภาวะปอดบวม มักเป็นกับสัตว์ที่ไม่แข็งแรง หรือมีภูมิต้านทานโรคต่ำ โรคนี้เกิดกับโคได้ทุกอายุ และเกิดได้ตลอดทั้งปี พbmมากและเป็นอันตรายในลูกโคแรกเกิดถึง ๓ เดือน รองลงมาได้แก่ โครุน

สาเหตุ

สาเหตุ ส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย เช่น ไฮมophilus somnus (Hemophilus somnus) ไมโคพลาสما (Mycoplasma spp.) โครีนีแบคเทเรียม ไฟโอลิโนส (Corynebacterium pyogenes) พาสเจอเรลลา (Pasteurella spp.) แซลโมเนลลา (Salmonella spp.) อี. โคไล (E. coli) เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดโรคโดยตรง หรือ เชื้อไปเป็นโรคแทรกซ้อนของโรคอื่น ที่พบบ่อยคือ โรคทางเดินระบบหายใจ ได้แก่ พาสเจอเรลโลไซส์, ไวรอล อิน เตอสติเชียลนิวมอนี, อินเฟคเชียส โบวาย ไรโนทรากีอิติส และ ไมโคติก นิวมอนี (Pasteurellosis, Viral interstitial pneumonia, Infectious bovine rhinotracheitis และ Mycotic pneumonia) เป็นต้น โรคติด เชื้อระบบอื่น ได้แก่ โรคท้องร่วงในลูกโค สะต้ออักเสบ ข้ออักเสบ และ โบวาย ไวรอล ไดอะเรีย (Bovine viral diarrhea) เป็นต้น สาเหตุรองลงมา ได้แก่ เชื้อไวรัส เชื้อรา และพยาธิ

สาเหตุโน้มนำ

การเกิดโรคปอดบวม มักจะมีสาเหตุโน้มนำได้หลายอย่าง ที่สำคัญ ได้แก่

๑. โรงเรือนไม่ถูกสุขาภัณฑ์ เช่น คอกสกปรก ชื้นและ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีผู้คนอยู่มาก โคอยู่ร่วมกันอย่างแออัด เป็นต้น

๒. โคมีสภาพร่างกายอ่อนแอด เนื่องจากขาดอาหาร ได้แก่ ให้อาหารและน้ำไม่เพียงพอ อาหารไม่เหมาะสม หรือไม่มีคุณภาพ เช่น มีเชื้อราปนเปื้อน มีปรตินามากเกินไป หรือขาดวิตามิน เอ เป็นต้น

๓. สุขภาพสัตว์ที่อ่อนแอด สาเหตุ ลูกโคได้รับนมน้ำเหลืองไม่พอ มีพยาธิในปอดและในลำไส้มาก

๔. ภาวะสำลักน้ำ หรือน้ำนม เศษอาหาร หรือสิ่งแปลกปลอมอื่นๆ เข้าหลอดลมและปอด สรุดدمหรือกินสารเคมี ภาวะภูมิแพ้ต่างๆ หรือมีวัตถุแปลกปลอมแหงหลอดลมนังออกเข้าสู่ปอด

๕. เกิดจากความเครียดต่างๆ เช่น การขนส่งเคลื่อนย้าย การเปลี่ยนที่อยู่ การเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศ มีฝนตกชุก อากาศร้อน หรือหนาวเย็นเกินไป เป็นต้น

๖. การบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม อาทิ สภาพพื้นดินชื้นและ และการเก็บอาหารด้วยวิธีการกองรวมกันจะมีเชื้อราจำนวนมาก ซึ่งอาจก่อให้เกิดสารพิษได้หากได้รับเข้าสู่ร่างกายต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน การให้อาหารขั้นในปริมาณมากเกินไปจะก่อให้เกิดภาวะกระเพาะอาหารเป็นกรด(acidosis)ส่งผลทำให้โคนมอ่อนแอด และเกิดโรคติดเชื้อโรคตามมาได้

อาการ

อาการส่วนใหญ่ที่พบ คือ ซึม มีไข้ (๑๐๓-๑๐๗ °F) เป็นอาหาร น้ำมูกไหล ไอ หายใจเร็วและถี่ มีอาการหอบ หรือหายใจลำบาก หายใจมีเสียงดัง กระวนกระวาย จมูกแห้ง น้ำลายไหล น้ำตาไหล พังบริเวณปอดจะได้ยินเสียงหายใจและเสียงปอดที่ผิดปกติ บางครั้งพบมีน้ำมูกใสในระยะแรกต่อมาจะข้นเหนียว บางทีมีกลิ่นเหม็นในลูกโคอาจมีอาการขาดน้ำ โดยสังเกตเห็นได้จาก ขนาดกระด้างและแห้ง เป้าตาลึกและอาจมีอาการท้องอืด หรือท้องเสียร่วมด้วย

อาการของโรคจะรุนแรงมากขึ้นเมื่อเกิดจากเชื้อแบคทีเรียร่วมกับเชื้อไวรัส ลูกโคหรือโคที่ไม่แข็งแรงอาจตายภายใน ๓-๗ วัน หลังแสดงอาการ ส่วนโคที่กำลังให้นม น้ำนมจะลดลงและโคที่กำลังท้องจะทำให้แท้ง ซึ่งมักจะพบในรายปอดบวมเนื่องจากเชื้อรา โคที่เป็นแบบเรื้อรัง จะมีอาการหดหู่ หายใจลำบาก ขาดออกซิเจน ผอมลงเรื่อยๆ ร่างกายมีอุณหภูมิปกติหรือสูงขึ้นเล็กน้อย อาจมีอาการหอบ และไอร่วมด้วย จะเป็นอยู่นาน

การรักษา

รักษาตามสาเหตุและการ ควรเริ่มรักษาตั้งแต่เริ่มแสดงอาการ โดยแยกโคป่วยออกจากผู้ไปเลี้ยงในที่อบอุ่นและสะอาด มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แล้วให้ยาปฏิชีวนะ เช่น เพนิซิลลิน นามัยซิน เตตราไซคลิน เทอรา มัยซิน (Penicillin, Kanamycin, Tetracycline Terramycin) หรือยากลุ่มซัลฟามีด (Sulfonamide) ได้แก่ ไทโลซิน (Tylosin) เป็นต้นในรายที่ร่างกายหดหู่ หายใจลำบาก อ่อนเพลีย หรือไม่กินอาหาร ควรให้ยาบำรุงและอิเลคโทรไลท์ (electrolyte) ควบคู่ด้วย บางครั้งอาจให้พวก คอติโคสเตียรอยด์ (Corticosteroid) หรือแอนติไฮสตาเมีน (Antihistamine) ร่วมด้วย

การควบคุมและป้องกัน

๑. ควรอาเจาใส่ถุงแล็คโดยย่างไกลัชิต เพื่อสังเกตอาการผิดปกติจะได้ให้การรักษา ควบคุมและป้องกันโรคได้ทันท่วงที

๒. รักษาความสะอาดโรงเรือน และสิ่งแวดล้อมรอบๆ โรงเรือนให้สะอาดอยู่เสมอ เชี้ยวจุดมาตราการความปลอดภัยทางชีวภาพ เช่น พ่นยาฆ่าเชื้อรดนทุกคันที่เข้า-ออกศูนย์รับน้ำนมหรือสหกรณ์โคนม ตลอดจนป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรคจากผู้ป่วยบัตติงาน ด้านส่งเสริมและผสมเทียม ห้ามบุคคลภายนอกเข้าฟาร์ม หากจำเป็นต้องเดินผ่านอ่างน้ำยาฆ่าเชื้อทุกครั้ง

๓. รักษาสุขภาพของโคให้แข็งแรง ให้ลูกโคกินนมน้ำเหลือง (Colostrum) ทันทีหลังคลอด ให้ยาถ่ายพยาธิอย่างสม่ำเสมอ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคตามระยะเวลาที่กำหนดอย่างเคร่งครัด

๔. ให้อาหารที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ มีคุณภาพดี ไม่มีเชื้อโรค เชื้อรา ปนเปื้อน เป็นต้น มีวิธีการเก็บอาหารให้ถูกสุขลักษณะ เช่น หากมีเชื้อราขึ้นอาหาร ไม่ควรนำอาหารส่วนที่มีเชื้อรา และบริเวณรอบๆ เชื้อรา ให้โคกิน การปรับสัดส่วนอาหารขั้น และอาหารที่หายใจให้เหมาะสมเพื่อลดภาวะกระเพาะอาหารเป็นกรด ซึ่งจะส่งผลให้ระดับภูมิคุ้มกันต่ำ

๕. ลดภาวะความเครียดของโค เช่น ไม่ให้โคอยู่ร่วมกันหนาแน่นเกินไปแยกเลี้ยงโคที่มีอายุต่างกัน

๖. โรงเรือนควรมีที่บังแดด บังลมและฝน โปร่ง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่ชื้นและเกินไป ภาวะอากาศร้อนจัดควรเสริมพัดลมช่วยระบายอากาศ ถ่ายเท ระบบความร้อนในโรงเรือน หรือบังลมในสภาวะหนาวจัด การเก็บตัวอย่างส่งท้องปนวิธิกการ

เก็บน้ำเมือกหรือน้ำนม กว่า ๕๐๐ มล. สำหรับชันส่วนของปอดที่สดและมีวิการ น้ำในเยื่อหุ้มปอดและ ต่อมน้ำเหลือง mediastinal lymph node ใส่ในภาชนะที่สะอาด และปราศจากเชื้อโรค บรรจุในกระติกที่มีน้ำแข็งส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ กรณีที่สงสัยจะเกิดจากสารพิษ ให้เก็บสิ่งที่อยู่ในกระเพาะอาหารและอาหารสัตว์ส่งตรวจ

การตรวจสอบเฝ้าระวัง

หากตรวจพบโคนมแสดงอาการป่วยตามนิยามทางอาการ คือ ซึม มีอาการทางเดินหายใจ เช่น ไอ หายใจเร็ว ร่วมกับมีไข้สูง หรือตายເນີຍບໍລິນຈານวนตั้งแต่ ๒ ตัวขึ้นไป ในระยะเวลา ๑ วันหรือสองสัปดาห์ ขอให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ประจำพื้นที่ อาทิ ปศุสัตว์จังหวัด ปศุสัตว์อำเภอ เจ้าหน้าที่ผสมเทียม ปศุสัตว์ตำบล และเจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาสุขภาพและผลผลิตโคนม (DHHU) หรือสหกรณ์และศูนย์รับน้ำนมดิบในพื้นที่ เพื่อจะได้เร่งดำเนินการตรวจสอบสัตว์ป่วยและให้ช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน และหากมีข้อสงสัยหรือต้องการข้อมูลสามารถติดต่อได้ที่สำนักงานปศุสัตว์อำเภอในท้องที่ หรือที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดลำพูน โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๑๑-๒๘๘ ต่อ ๑๕ ที่มา

ทศนิย์ ชมนุจันทร์, มนัสันนท์ ประสีธิรัตน์ และมนยา เอกทัตร์ (บรรณาธิการ). ๒๕๓๙. คู่มือการดูแลสุขภาพโคนม" สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ. พิมพ์ปีที่ ๑.

ทศนิย์ ชมนุจันทร์, สุรีย์ ธรรมศาสตร์, ปันนท์ ณัฐรัตน์วัชร, จิรา คงครอง และเอกrinทร์ วัฒนาพลาซัยกร (บรรณาธิการ). ๒๕๓๙. คู่มือมาตรฐานการขันสูตรโรคสัตว์. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ. โรงพยาบาลสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.